

EL CORPORATIVISME CATÒLIC EN EL PENSAMENT DE BARTOMEU QUETGLAS GAYÀ

JOSEP MARIA BUADES I JUAN*

NOCIÓ DE CORPORATIVISME

Per a una primera aproximació a aquest concepte, em sembla oportú reproduir l'extensa definició que del corporativisme en fa Philip Schmitter.¹ Per a aquest autor s'ha de definir el corporativisme com "un sistema de representació d'interessos en el qual les unitats constituents [s'entenen com a tals els sectors socials i econòmics] estan organitzades en un nombre limitat de categories singulars, obligatòries, no competitives, ordenades jeràrquicament i diferenciades funcionalment, reconegudes o autoritzades (si no creades) per l'Estat, a les quals hom concedeix un monopoli deliberat de representació dins de les seves categories respectives a canvi d'observar determinats controls".

El corporativisme neix com a reacció front als plantejaments individualistes del liberalisme. Per als corporativistes, el liberalisme peca d'entendre l'home com a un ésser singular, sense tenir en compte la seva dimensió social. El sistema polític liberal –l'Estat de Dret– fa que les relacions entre l'Estat i l'individu siguin directes, deixant completament de banda els cossos intermitjos que, segons el pensament corporatiu, existeixen entre els dos ens. Per a Gaetano Rasi i Franco Tamassia el corporativisme és la ideologia de dretes per excel·lència, i és a més la forma comuna de totes les ideologies de dretes, en quant presuposa un concepte substancial de la Persona.² El moviment associatiu és exaltat, però, a través de la reivindicació de la vocació participativa de la persona fundada sobre la comuna natura, i per tant sobre la comuna dignitat de totes les persones individuals que en l'estructura corporativa troben l'instrument per superar cada inautèntica diferenciació entre home i home.³ La concepció atomística del liberalisme redueix la societat a una suma d'individus, cadascun dels quals persegueix el propi interès personal com a fi suprem i considera la societat tan sols com la seu de contemporització dels interessos i de les llibertats; l'atomisme social considera el tot com una abstracció en funció de l'única realitat constituïda per l'individu. Com ha indicat Carlo Vallauri, l'individualisme (des de les teories de Rousseau fins a la llei Chapellier) nega l'existència de cap cos intermig, per recollir-se directament en l'Estat sobirà i dóna com a resultat que en lloc de garantir la igualtat redueix l'home a l'aïllament, un aïllament que facilita l'opressió tant en el món del treball com en de la política.⁴

La concepció *organicista*, per la seva part, redueix la societat a un organisme col·lectiu, en estreta analogia amb el concepte fisiològic d'organisme, en el qual les parts

* Josep Maria Buades i Juan és becari de formació de professorat universitari i personal investigador en el Departament de Ciències Històriques i Teoria de les Arts de la Universitat de les Illes Balears.

1 Citat a Stanley PAYNE: *El fascismo*, Alianza, Madrid 1982, 32..

2 Gaetano RASI; Franco TAMASSIA: *Fondamenti di corporativismo*, ISC, Roma, 1982?, 20.

3 Gaetano RASI; Franco TAMASSIA: *Fondamenti di corporativismo*, 23.

4 Carlo VALLAURI: *Le radici del corporativismo*, Mario Balzione, Roma, 1971, 18.

singulars no tenen significat si les prenim aïlladament, però sí el tenen en funció del tot; l'individu, doncs, està en funció de la societat.⁵

La teoria corporativa parteix de la constatació que la societat està constituïda no només per individus, sinó que a més està integrada per una sèrie de *cossos intermitjos* i, observant la natura d'aquests, dita concepció construeix i estructura la comunitat política, això és, l'Estat que es diu per aquesta raó *corporatiu*.⁶

Seguint amb la lògica del corporativisme, tenim que l'home, sota l'estímul de les seves pròpies necessitats, i seguint l'instint natural, se sent portat espontàniament (llevat de casos d'interferències desviadores) a practicar la llei natural. Aquesta pràctica de la llei natural es fa a través dels instituts fonamentals entorn als quals s'articula la vida associativa, instituts que corresponen als cossos intermitjos. Quins són aquests cossos intermitjos? En primer lloc, tenim la família, la qual dóna resposta a la funció de perfeccionar la naturalesa racional i espiritual de l'home a través de la modalitat d'unions peculiars i relatives a parelles heterosexuales. En la família, a més, s'hi prefiguren els trets permanents de tots els altres cossos intermitjos: l'exclusivitat, la indisolubilitat i la jerarquia.

En segon lloc tenim les associacions, que poden presentar-se amb una variada tipologia: professionals, si el seu fi és aconseguir una capacitat específica per mitjà de concórrer a la solució dels problemes generals; econòmiques, si el seu fi és desenvolupar la capacitat productiva de l'home, de transformar les realitats externes a ell; sindicals, si se centren en la capacitat d'individuïar les relacions de justícia i aplicar-les; i, finalment, les polítiques i religioses, les quals se centren en la capacitat d'aprofundir en l'autoconsciència de l'Home, de les seves finalitats històriques i del seu fi últim. El fi de l'Estat és la *síntesi* i *no la suma* de les finalitats de tots els grups intermitjos, així com el fi de cadascun dels cossos intermitjos és la síntesi i no la suma dels fins dels seus components; i això perquè el fi dels individus ha de ser el de la Persona, és a dir de l'Home que es *fa*, que es realitza en la societat.

En quant als partits polítics, aquests són concebuts, a més de com a instruments organitzatius per a l'afirmació de la ideologia, com la seu on l'individu realitza la seva dimensió política més directament; allà on a través dels altres cossos socials realitza la seva "politicitat", però només parcialment i indirectament. El Partit és doncs la seu, és l'òrgan en el qual els elements que formen la *classe política* elaboren la ideologia –consistent en una gradació de valors–, la proposen i cerquen de posar-la en pràctica; així com també en el *Partit polític* i a través d'ell la classe opositora ambiciona substituir la classe política, i hi elabora la pròpia ideologia que intenta substituir la prevalent.⁷

Precisament l'exaltació de la unitat entorn al cos intermig comú fa que el corporativisme sigui poc partidari del pluralisme polític, o almenys de la coexistència d'una pluralitat de partits. S'estimarà més l'aglutinació de tots els esforços en el si d'un mateix partit. Això no significa, per força, que corporativisme i pluralisme polític siguin dos conceptes incompatibles; dins del corporativisme pot existir perfectament una o varies oposicions polítiques, les quals, emperò, hauran de portar a terme les seves activitats dins del partit únic. El partit esdevé d'aquesta forma el nucli en el qual es prenen les decisions polítiques i on es formen les noves generacions que en el futur ocuparan els llocs de

5 Gaetano RASI; Franco TAMASSIA: *Fondamenti di corporativismo*, 23.

6 Gaetano RASI; Franco TAMASSIA: *Fondamenti di corporativismo*, 24.

7 Gaetano RASI; Franco TAMASSIA: *Fondamenti di corporativismo*, 32-37.

responsabilitat política. El partit permet prendre acords sense la tensió que se'n deriva dels parlaments, ja que aquests últims, donada la seva publicitat, són vists com un potencial nucli de foment de la demagògia i de posicionaments contraris als veritables interessos nacionals.

ANTECEDENTS I EVOLUCIÓ DEL CORPORATIVISME CATÒLIC

L'origen històric del corporativisme l'hem de cercar en el segle XIX. En gran part, el corporativisme serà un fruit madur de l'oposició al liberalisme i, per tant, només assolirà la seva autèntica forma i estructuració interna quan l'Estat liberal de Dret s'hagi ja implantat a gairebé tots els Estats europeus. Ara bé, els fonaments ideològics del corporativisme arrelen a èpoques molt més pretèrites. Gino Arias assenyala tres filòsofs com els antecedents més directes del corporativisme: Aristòtils, Sant Tomàs d'Aquí i Nicolò Machiavelli.⁸ Del primer, i a partir de la lectura de l'inici del Llibre I de la seva *Política*, Gino Arias en destaca la seva doctrina orgànica de la societat, concebuda com a unitat real, distinta dels individus i dels grups menors que formen part d'ella i precedent i superior a ells "per naturalesa". De Tomàs d'Aquí (exponent màxim de la voluntat d'acostar el pensament del món clàssic als dogmes cristians) se'ns recorda la seva màxima *civitas est prior secundum naturam quam domus vel unus homo singularis*, o el que és el mateix, la societat, o comunitat civil, té una unitat i una personalitat pròpies i distintes d'aquella dels individus que la conformen; és una unitat real i orgànica i no la superposició mecànica dels individus o dels grups, tal i com la veia l'individualisme econòmic, des de Smith fins a Mill, Ferrara o Panteleoni.

Si tant en el cas d'Aristòtils com en el de Tomàs d'Aquí és ben clar que el seu pensament serà la base del corporativisme contemporani, en canvi en el cas de Machiavelli ens trobam en presència d'un entroncament molt més subtil entre el passat i el present. El suposat corporativisme de Machiavelli arrenca de la seva idea de la pàtria, la glorificació i exaltació de la qual ha de ser el fi que ha de presidir qualsevol activitat política. No debades serà en Machiavelli, i no en els altres pensadors abans mencionants, en qui més es reforzaran els corporativistes feixistes italians, especialment aquells pertanyents al sector més anticlerical del Partit Nacional Feixista. La devoció de l'individu a l'Estat, és a dir a la pàtria, fins al sacrifici és la idea-mare que domina tot el pensament polític de Machiavelli i en aquest sentit es pot indicar que el pensament polític del gran florentí, a ulls dels militants feixistes, revivia en la doctrina de l'Estat italià de Mussolini, un Estat nacional, gelós custodi de la seva sobirania, l'Estat que es pensaven que havia destruït les faccions i les sectes i havia substituït l'enfrontament fraticida dels partits de classe per la col·laboració fraternal de tots els ciutadans per a la prosperitat i la grandesa de la pàtria.

El corporativisme, en la seva accepció moderna, va néixer per primera vegada en el si de l'Església catòlica. Tant les encíclics papals com els textos dels teòrics catòlics contenen bona part del missatge corporativista. A l'encíclica *Rerum Novarum* (1891), el papa Lleó XIII defineix l'Estat com "una harmoniosa unitat que abraça per igual les classes altes que les baixes. Els proletaris, ni més ni menys que els rics, són ciutadans de dret natural, membres de bon de veres en els quals es compona, mitjançant la família, el cos social, per no dir que són el major nombre".⁹

8 Gino ARIAS: "L'economia sociale corporativa nella storia del pensiero politico", *Atti del secondo convegno di studi sindacali e corporativi* (Ferrara, 5-8 maggio 1932), Roma, 1932, 67-194

9 He consultat la traducció italiana de l'encíclica, continguda a Iginio GIORDANI (a cura de): *Le encicliche sociali dei Papi. Da Pio IX a Pio XII (1864-1942)*, Roma, 1944, 145.

En la seva obra *Il concetto cristiano di democrazia*, Giuseppe Toniolo establia les bases del pensament polític catòlic en el decurs del segle XIX al segle XX.¹⁰ Per a aquest pensador cal distingir el concepte de democràcia, en el seu contingut essencial, de les formes de govern que aquesta pot adoptar històricament. Des d'aquesta perspectiva, la democràcia està determinada per la convergència de totes les forces vives de la societat i de tots els seus legítims dirigents econòmics, civils, jurídics, amb la fi del bé comú, i per tant a tot allò que beneficia les multituds, amb independència de què s'adopti un específic tipus de govern. Toniolo arriba a afirmar que és més democràtic aquell Estat que, qualsevol que sigui el propi ordinament, millor tutela i promou els interessos de tots i proporcionalment aquells dels més nombrosos. La qual cosa el duu a afirmar que "la monarquia de Sant Lluís IX fou indubtablement més democràtica que la república d'Oliver Cromwell".

Sota la concepció de democràcia que ens descriu Giuseppe Toniolo subsisteix una forta animadversió envers la concessió del poder al poble. El temor que un règim de sobirania popular, estructurada mitjançant el sufragi universal, pogués desembocar en una situació d'anarquia i desordre animava els pensadors més conservadors a esforçar-se per trobar altres referents suposadament democràtics. Democràcia, des d'aquest punt de vista, no equivalia forçosament a govern de tots, sinó que, ben al contrari, sistemes de govern unipersonals o aristocràtics, però enfocats cap a l'obtenció d'un bé comú que mai no ha estat prou ben definit, podrien perfectament englobar-se dins aquesta categoria de democràcia cristiana. Tot, en resum, condueix a entendre el mot democràcia només en el seu aspecte emotiu i no en el seu significat més tècnic. Democràcia vendria a ser, doncs, tot aquell bon govern que portàs el benestar als súbdits, amb total independència del sistema polític adoptat per tal d'aconseguir aquest benestar.

La publicació de l'encíclica *Rerum Novarum* no sembla que fos acollida per la jerarquia catòlica mallorquina amb el màxim dels entusiasmes. Pere Fullana, estudiós del moviment social catòlic a la nostra illa, se sorprèn de què l'encíclica fos divulgada i popularitzada en els diaris més oficialistes i propers a la jerarquia eclesiàstica, com ara *El Catòlico Balear* o *El Diario de Palma*, però sense afegir-hi cap comentari ni un (*sine glossa*), almenys en un primer moment. No se sap si aquesta manca de comentaris concrets a l'encíclica era deguda al poc coneixement que hom tenia de les qüestions sobre les quals versava o si hom no s'atrevia a rebatre públicament les tesis papals.¹¹ Sí que, per contra, els detractors de la línia política seguida per l'Església catòlica feren públic el seu rebuig, o –si més no– crítica, vers la *Rerum Novarum*. En concret, Benet Pons i Fàbregues destacà en la seva anàlisi publicada a la revista *Las Baleares* que l'encíclica sancionava la desigualtat i es mostrava clarament partidària del manteniment de la propietat. Criticà que les solucions que l'Església aportava als problemes socials es fonamentassin gairebé sempre en la resignació cristiana.¹²

APROXIMACIÓ A LA FIGURA HISTÒRICA DE MOSSÈN BARTOMEU QUETGLAS GAYÀ

Bartomeu Quetglàs Gayà va néixer a Felanitx el dia 19 de gener de 1900, fill de Miquel Quetglas i Fons, artesà cadirer, i Maria Gayà i Jaume. Era el vuitè dels nou fills que tingué el matrimoni Quetglas Gayà. Després de completar els seus estudis primaris a

10 Giuseppe TONIOLLO: *Il Concetto cristiano di democrazia* (1ª ed. 1897), Colletti Editore, Roma, 1945, 48.

11 Pere FULLANA PUIGSERVER: *El catolicisme social a Mallorca (1877-1902)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1990, 186 ss.

12 Pere FULLANA PUIGSERVER: *El catolicisme social a Mallorca...*

l'escola pública de sa Quartera i a l'escola particular del mestre Miquel Riera, ingressà al Seminari Conciliar de Sant Pere, on va cursar estudis humanístics, filosòfics i teològics.

L'any de la seva ordenació com a prevere (1924) coincidí amb l'obtenció del títol de mestre de primera ensenyança. Els principals càrrecs eclesiàstics que va tenir foren aquests: Director de l'Escola Parroquial de Santa Creu (1924), Capellà del Col·legi de la Salle (1925), Vice-Consiliari de la Federació Obrera Catòlica (1925), Director del diari *El Adalid* (1925), Responsable de la Biblioteca Episcopal (1927), Depositari-Comptador del Bisbat (1931), Responsable del Secretariat Social d'*Acció Cristiana* (1931), Membre del Sínode Diocesà (1932), Professor de Doctrina Social, d'Ètica i de Teodicea al Seminari (1946), Censor d'Ofici del Bisbat (1949), Consiliari Diocesà de la Germandat Obrera d'Acció Catòlica (1947 i 1956), President del Cercle Sacerdotal d'Estudis Socials (1951), Consiliari de la Germandat d'Escolans de Mallorca (1956) i Professor de Dret del Treball i de Seguretat Social a l'Escola d'Assistents Socials de Palma (1959), avui Escola Universitària de Treball Social.¹³

D'orígens humils, Bartomeu Quetglas Gayà va ser un home fet a si mateix. Per mantenir-se al dia dels corrents sociològics i ideològics de l'Europa del seu temps, mossèn Quetglas hagué de fer grans esforços econòmics i també físics, ja que era de naturalesa feble. La sordera i el maldecap freqüent l'obligaven contínuament a fer un sobre-esforç físic.¹⁴ A la vista d'aquests condicionants personals no ens ha d'estranyar gens que mossèn Quetglas centràs les seves passes cap a les qüestions socials i que la doctrina social de l'Església estigui omnipresent en el seu pensament.

L'activitat pública de Bartomeu Quetglas Gayà, més enllà de l'estricta marc de les activitats eclesiàstiques, començà en els anys trenta. La primera exposició pública de les seves idees sobre sindicalisme i afers socials fou el conjunt de sis articles periodístics que, amb el títol de *El salario familiar y las Cajas de Compensación*, publicà al *Correo de Mallorca* els dies 23, 24, 25, 27 i 30 de juny de 1932.¹⁵ En aquests escrits, Bartomeu Quetglas deixava ben palesa la seva admiració envers els èxits socials que estaven assolint els moviments socialcristians francesos, belgues i centreuropeus, fruit de la relació epistolar que mesos abans havia encetat amb experts i centres estrangers especialitzats en la qüestió. Aquests articles foren pioners dins l'Estat espanyol, ja que la bibliografia de la qual hom disposava aleshores era ben escassa, i s'avenien molt bé amb el nou esperit social que encetà l'Església amb l'Encíclica *Quadragesimo Anno*, de Pius XI. En la II Assemblea Sacerdotal de Lluc, convocada els dies 19 a 21 de setembre de 1934, mossèn Quetglas aprofità l'avinentesa per parlar, en la seva conferència *El sacerdote ante la apostasía de la clase obrera*, de la necessitat de què l'Església lluitàs davant la descristianització de les capes treballadores i l'avanç de les societats obreres. Es veia clara la necessitat que l'Església creàs, fomentàs i mantingués les seves pròpies institucions de caire obrer.¹⁶ Pocs anys més tard, a partir de 1935, i prenent com a plataforma la revista *Defensa Obrera*, dirigida per Bartomeu Amengual Ferrer i òrgan del Secretariat Social del Centre d'Acció Obrera i de la Federació Professional d'Acció Obrera, mossèn Quetglas defensà un sindicalisme polític i

13 Joan BESTARD I COMAS: *Mossèn Bartomeu Quetglas i Gayà. La seva obra social*, Ajuntament de Felanitx, 1994, 8-9. Vegeu també l'entrada "Quetglas Gayà, Bartomeu", a la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*.

14 Joan FULLANA JUAN: "Entre la història i la sociologia: *Los gremios de Mallorca* de Bartolomé Quetglas Gayà", *IX Jornades d'Estudis Històrics Locals. La manufactura urbana i els menestrals (segles XIII-XVI)*, Institut d'Estudis Baleàrics, Palma, 1991, 256.

15 Joan BESTARD I COMAS: *Mossèn Bartomeu Quetglas i Gayà. La seva obra social*, 13.

16 Pere FULLANA PUIGSERVER: "Iniciatives de l'Església mallorquina. Visió històrica (1874-1936). Comunicació, 54-55 (gener-abril 1988), 41.

professional, allunyat dels sindicats de classe que propugnaven socialistes i anarquistes, a més de la necessitat de formar un Front Nacional del Treball, en el qual s'aglutinassin els sindicats d'orientació catòlica. Aquesta revista, inicialment mensual i després quinzenal, durà fins 1936, any en què fou prohibida qualsevol classe de propaganda sindical. La majoria dels seus col·laboradors passaren a integrar el nou sindicalisme vertical que s'erigí paral·lelament al nou Estat franquista.¹⁷

La idea de crear una Caixa Compensadora de Càrregues Familiars, que ja havia estat esboçada en els articles de 1932 al *Correo de Mallorca*, va anar prenent forma durant els anys següents. Aprofitant l'assemblea de qüestions socials de Vitòria, organitzada el juliol de 1933 per la Joventut Obrera Catòlica, Bartomeu Quetglas dissenyà un primer projecte de reglament per crear a Espanya aquest tipus de caixes compensadores.

Amb el mateix interès de divulgar la doctrina social catòlica, mossèn Quetglas fundà el 1934 a Palma el Cercle Empresarial d'Estudis Socials, a través del qual volgué conscienciar tant a treballadors com empresaris de la necessitat de treballar en comú per la millora de les condicions de vida de la classe treballadora. Aquest Cercle Empresarial va ser el nucli entorn al qual s'organitzaria la Caixa Compensadora de Càrregues Familiars de Palma, el 1935. Aquesta fou la primera entitat que introduí a Espanya el règim de subsidis familiars.¹⁸ Abans de posar en pràctica el projecte de la Caixa Compensadora, Bartomeu Quetglas viatjà a França i Bèlgica per prendre contacte amb les *caisses de compensation* i les *allocations familiales*, que en aquells països ja feia uns quants anys que estaven en funcionament. Allà s'entrevistà, entre d'altres, amb Eugène Duthoit, cap del moviment de les *allocations familiales* a la ciutat de Lille.¹⁹

En paraules del propi Bartomeu Quetglas, les Caixes de Compensació són societats semblants a les Mutualitats d'Accidents de Treball. Els patrons satisfan a la Mútua la prima que els correspon en proporció a la categoria dels jornals i al nombre d'obrers que ocupen; la prima a pagar és idèntica, tant si els obrers sofreixen o no accidents. La Mútua s'encarrega d'abonar les indemnitzacions pertinents als obrers lesionats que treballin per compte dels socis de la mateixa. D'igual manera, les Caixes de Compensació es nodreixen de les quotes patronals, proporcionals al nombre d'obrers que té cada empresari, tant si aquells són pares de família com si no són. La Caixa, per la seva part, atorga mensualment als obrers amb fills un sobresou que s'anomena subsidi familiar.²⁰

L'actuació de la Caixa Compensadora de Càrregues Familiars es feia de la següent manera: els patrons associats abonaven a la Caixa tres pessetes mensuals per cada treballador de la seva empresa i la Caixa, per la seva part, entregava als obrers de les empreses afiliades un subsidi de deu pessetes mensuals per cada fill menor de catorze anys, a partir del segon infant. La iniciativa fou molt ben acollida per la jerarquia eclesiàstica de Mallorca; l'aleshores arquebisbe-bisbe de Mallorca, Josep Miralles Sbert, col·laborà en l'entitat i va ser el primer patró subsidiari, inscrivint en la Caixa el personal seglar del seu servei i oficines. A més, publicà en el Bolletí Oficial del Bisbat de dia 31 d'agost de 1935 una Circular ensalçant l'*alt aspecte moralitzador de la nova entitat* i recomenant-la amb

17 Joan FULLANA JUAN: "Entre la història i la sociologia: *Los gremios de Mallorca* de Bartolomé Quetglas Gayà", 256.

18 Joan BESTARD I COMAS: *Mossèn Bartomeu Quetglas i Gayà. La seva obra social*, 14-16.

19 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Las Cajas de Subsidios Familiares anteriores al Régimen Obligatorio. Con motivo del XXV aniversario de la Ley de 18 de julio de 1938*, Imprenta Tous, Palma, 1963, 12.

20 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *¿Qué es la Caja Compensadora?*, Palma, 1937, 5-6.

entusiasme als seus diocesans.²¹ L'èxit de la fórmula fou immediat, tal i com ho reflecteixen les xifres. Quan la Caixa Compensadora de Càrregues Familiars finalitzà la seva activitat, en ésser absorbides les seves funcions per l'Administració de l'Estat (31 de desembre de 1938), havia aconseguit que s'afiliassin un total de 620 empreses, les quals declaraven tenir en nòmina 8.600 treballadors. D'aquests últims, 1.774 eren obrers-caps de família beneficiaris, que reberen un total de 296.420 pessetes, quantitat molt important si tenim en compte el valor adquisitiu de la moneda d'aleshores.²²

L'experiència de la Caixa Compensadora de Palma, amb el seu esperit de col·laboració entre treballadors i empresaris i, per tant, d'oposició a la lluita de classes marxista, s'avenia molt bé amb les directrius del nou Estat que el bàndol dels generals alçats contra la República estava establint durant la Guerra Civil. Mossèn Quetglas cooperà amb el Moviment Nacional i induí la creació de caixes semblants a altres ciutats espanyoles. No obstant, aquestes caixes locals, originades per la voluntat privada d'empresaris que lliurement s'acollien al nou sistema, foren substituïdes el 1938 pel Subsidi Familiar.²³ Concretament, el 2 de juliol de 1937, el general Franco, interessant-se pel funcionament de les Caixes Compensadores, s'entrevistà amb Bartomeu Quetglas a Salamanca. De resultes d'aquesta entrevista i del bon funcionament de la caixa mallorquina, mossèn Quetglas va ser nomenat Delegat Nacional del Secretariat per a la creació de Caixes de Subsidis Familiars.²⁴ Durant el seu mandat es crearen les caixes de Salamanca, Biscaia i Àvila i moltes altres províncies de l'Espanya "blava" mostraren el seu interès per aquest sistema d'assegurança social. Fins i tot quan, a partir del 18 de juliol de 1938, es fan innecessàries aquestes caixes, puix la contingència es coberta directament per l'Estat, mossèn Quetglas continuarà sent un conseller de primer ordre per a totes les qüestions de previsió social que s'anaven suscitant en el nou Estat.²⁵

Després de rebutjar l'ofertament de dirigir la nova Caixa Nacional de Subsidis Familiars, Bartomeu Quetglas fou nomenat Delegat a Balears de l'Institut Nacional de Previsió i a partir de 1942 ocupà el càrrec de director de l'Obra Sindical de Previsió Social. Però les seves responsabilitats polític-administratives varen concloure l'any 1945, quan el cessaren del càrrec de Delegat Provincial de l'Institut Nacional de Previsió, en un ambient d'intrigues, incomprendiments i penalitats. Aquest mateix any, el bisbe Miralles el nomenà professor del Seminari de Mallorca, on ocupà, fins a la seva mort, les càtedres de Doctrina Social, d'Ètica i de Teodicea. Els últims anys de la seva vida, fins a la seva mort sobtada el 20 de gener de 1964, mossèn Quetglas es dedicà a l'ensenyament i a la investigació sociològica.²⁶ Aquests darrers anys de diguem-ne "ostracisme polític" foren indubtablement els més rics pel que respecta a la seva activitat intel·lectual. En el període comprès entre 1945 i 1964, Bartomeu Quetglas publicà dos llibres i deu opuscles, que contenen la base del seu pensament polític i social.²⁷

21 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *¿Qué es la Caja Compensadora?*, 11.

22 Joan BESTARD I COMAS: *Mossèn Bartomeu Quetglas i Gayà. La seva obra social*, 17.

23 Joan FULLANA JUAN: "Entre la història i la sociologia: *Los gremios de Mallorca* de Bartolomé Quetglas Gayà", 256.

24 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Las Cajas de Subsidios Familiares anteriores al Régimen Obligatorio. Con motivo del XXV aniversario de la Ley de 18 de julio de 1938*, Imprenta Tous, Palma, 1963, 16-17.

25 Joan BESTARD I COMAS: *Mossèn Bartomeu Quetglas i Gayà. La seva obra social*, 18-20.

26 Joan BESTARD I COMAS: *Mossèn Bartomeu Quetglas i Gayà. La seva obra social*, 20-21. Joan BESTARD I COMAS: "L'obra social de Mn. Bartomeu Quetglas", *Comunicació*, 54-55 (gener-abril 1988), 55.

27 Aquestes són les obres completes de Bartomeu Quetglas Gayà, sense incloure els articles periodístics: els llibres *El salario familiar. Teoría y práctica* (1935), *Los gremios de Mallorca. Siglos XIII-XIX* (1939), *Monografía histórica de la Seguridad Social en Mallorca* (1960), *Curso de cuestiones sociales* (1959); i els articles i opuscles: *El trabajo en la época romana. La esclavitud* (1935), *¿Qué es la Caja Compensadora?*

LA POSTURA DE MOSSÈN QUETGLAS ENFRONT AL LIBERALISME I AL MARXISME

La síntesi del pensament de Bartomeu Quetglas, que va fer el propi autor al llarg dels anys quaranta i cinquanta, va ser publicada de forma parcial i en entregues periòdiques en algunes revistes científiques, com ara *Studia* o la *Revista de Sociología y de Moral Económica*. Gràcies en part a les gestions i empena del bisbe Hervàs, qui l'encoratjà per què les publicàs de manera conjunta, mossèn Quetglas tregué a la llum els cinc volums del *Curso de Cuestiones Sociales*, publicats entre 1955 i 1959.²⁸ En el primer volum Quetglas aborda l'anàlisi del liberalisme.

Comença parlant de les fonts filosòfiques del liberalisme, que Bartomeu Quetglas les troba en l'Humanisme Neopagà del Renaixement, en la Reforma Protestant i en l'Enciclopedisme de la Il·lustració, fonts que considera totes elles errònies i contràries als bons dictats del cristianisme: *Los errores del humanismo neopagano, del protestantismo y del filosofismo contenían el germen que produjo el liberalismo, del que han derivado grandes males para la sociedad.*²⁹

L'aplicació dels postulats liberals a l'economia comportava l'acceptació de tres principis, sobre els quals es fonamentava el sistema: l'individualisme, la concurrència desfrenada i l'abstencionisme de l'Estat. Seguint estrictament la doctrina social catòlica, mossèn Quetglas manté que l'individualisme comporta una gran dosi d'egoisme i que dona l'esquena a la dimensió social de l'home. De la difusió d'aquest "error" Bartomeu Quetglas en culpa a alguns dels més destacats filòsofs europeus dels segles XVIII i XIX, com Rousseau, Kant, Darwin i Nietzsche. Quetglas ens recorda la condemna que feren del liberalisme els Papes Lleó XIII i Pius XI. Aquest darrer, en la seva encíclica *Quadragesimo Anno*, censurà que el liberalisme econòmic negàs el caràcter social i moral del món econòmic i col·locàs l'interès personal i, per tant, egoístic com el principal motor de tota l'economia.³⁰

Tot i que els termes amb els quals Bartomeu Quetglas critica el liberalisme són durs, ja que pràcticament el tracta com si fos una heretgia més de les que el Catolicisme ha hagut de patir al llarg de la seva història, la veritat és que els atacs al liberalisme econòmic em semblen bastant esquefits si els comparem amb la crítica agressiva i sistemàtica que aquest autor en fa del marxisme. A l'igual que succeí amb el liberalisme, Bartomeu Quetglas començà amb una breu exposició dels principals axiomes de la doctrina de Karl Marx: el materialisme dialèctic, el materialisme històric, la lluita de classes i la teoria del valor. Seguidament passà a una refutació, un tant escolàstica, de tots i cadascun dels dogmes marxistes.

(1937), *Memoria de la Caja Compensadora de Palma de Mallorca y breve noticia de las de Salamanca y Ávila* (1939), *El siervo de Dios Mateo Talbot, obrero irlandés* (1946), *Nuevo Catecismo Social* (1953), *Gremios de Felanitx (Mallorca)* (1955), *La industria y el comercio textil en la Mallorca del siglo XVII* (1956), *Cofradías gremiales en Mallorca* (1957), *San José Obrero. Dignidad y nobleza del trabajo* (1960), *Nuevos Caminos. LXX Aniversario de la "Rerum Novarum"* (1961), *Doble salario* (1962), *Cofradías gremiales de Inca (siglos XV-XVII)* (1962, juntament amb Pere-Joan Llabrés), *Las Cajas de Subsidios Familiares anteriores al régimen obligatorio* (1963).

28 Miquel DEYÀ PALERM: "El gran valor de Mossèn Bartomeu Quetglas Gayà", *Comunicació*, 54-55 (gener-abril 1988), 61.

29 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo I: La cuestión social.- Historia del Trabajo.-Liberalismo Económico*, Palma, 1955, 56.

30 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo I*, 57-58.

Del materialisme dialèctic mossèn Quetglas critica la seva manca d'originalitat, perquè li sembla una ressurrecció del vell materialisme, camuflat –això sí– amb una terminologia hegeliana. I, com a tal materialisme que és, li són aptes les refutacions clàssiques: *En los tratados de Psicología, Cosmología y Teodicea se aducen multitud de argumentos definitivos que demuestran la falsedad del materialismo y prueban de una manera apodíctica la espiritualidad del alma y la existencia de un Dios espiritual personal.* Bartomeu Quetglas rebutja la doctrina marxista recolzant-se en els dogmes catòlics que la contradueixen.³¹ D'igual manera es critica el materialisme històric, puix, després de reconèixer que molts aconteixements històrics i accions humanes tenen per causa única o principal raons de tipus econòmic, nega, emperò, que tota la Història i tota la vida humana sigui efecte de causes econòmiques: *Si se analizan los principales móviles que guían a los hombres en sus acciones, se comprobará que al lado de motivaciones económicas, las hay de tipo espiritual, moral y cultural, como la fe, la caridad, el celo, la ambición, el orgullo, los afectos personales, etc.* I l'autor posa com a exemples –no sempre amb molta fortuna– les Croades, l'Humanisme, el Renaixement, el Liberalisme, etc.³²

Descendent a conceptes marxistes estrictament econòmic, Quetglas passa a criticar la teoria marxista del valor i llur concepció de la plusvalia. Respecte del primer concepte, el sociòleg mallorquí nega que el factor treball fos l'únic que determina el valor dels béns, sinó que la raresa, la quantitat o la voluntat d'adquisició per part dels compradors són elements que per sí mateixos condicionen el valor final d'un producte. En quant a la plusvalia, Quetglas és de l'opinió que en l'actual organització econòmica el capital és veritablement agent de la producció i, per aquest motiu, té dret a una part dels beneficis: *Si, pues el capital en forma de máquinas, edificios, medios de transporte, etc., aumenta notablemente la productividad del trabajo, está fuera de duda que también tendrá derecho a una parte del precio del nuevo producto; y si el propietario del capital contribuye además a la producción con trabajo intelectual, de dirección, inspección o administración tendrá derecho también a percibir la remuneración conveniente por su trabajo.* L'autor no nega que en moltes ocasions l'empresari ha abusat del treballador, imposant-li salaris molt baixos i qualifica tals conductes d'*horrend crim que clama vengança del Cel.* Sense oposar-se al sistema capitalista de mercat, Bartomeu Quetglas opina que un sistema econòmic-social més perfecte seria aquell en què els treballadors fossin propietaris dels instruments de feina, cosa que succeiria en una organització a base de cooperatives de producció. *Mientras, empero, exista el régimen de salariado (que no es en sí injusto) el capital tendrá legítimamente derecho a una parte de los beneficios, llámense interés, renta o provecho.*³³

En els paràgrafs següents de la seva obra, mossèn Quetglas passa de la crítica del pensament marxista a la desqualificació personal del propi Marx. Posa de relleu la mesquinesa del filòsof alemany, citant alguna anècdota biografia reveladora de la seva manca de filantropia. Titlla els seus escrits de *prolijos y de una pesadez insoportable* i destaca que en ells hi abunden les contradiccions.

Marx viste sus teorías, muchas de ellas subversivas, de una erudición impresionante, llena de exageraciones y sofismas, capaces de ilusionar y engañar a los incautos. Todos sus escritos rebosan sentimientos de soberbia, orgullosa superioridad y desprecio y odio a

31 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo II: Marxismo.– Precursores de la "Rerum Novarum"*, Palma, 1956, 19–22.

32 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo II: 23–24.*

33 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo II: 27–31.*

*los demás. Calificó su doctrina de "socialismo científico", diciendo que la basaba en el estudio positivo de las realidades sociales frente a las concepciones empíricas de sus predecesores. Mas su sistema dista mucho de tener carácter científico de que pretende hacer gala el autor; antes al contrario, su análisis de la sociedad no es realista, sino utópico, como lo han reconocido incluso muchos socialistas.*³⁴

El capítol referent al marxisme es tanca amb un recordatori de la més absoluta incompatibilitat existent entre el comunisme i la doctrina catòlica. L'espiritualitat del missatge de Jesucrist, que s'avantposa sempre als béns d'ordre material i econòmic, és un punt d'irreconciliable discrepància amb els axiomes de l'economia política de Karl Marx. La condemna a la propietat privada, pròpia de les concepcions marxistes, no es troba en el corpus ideològic catòlic, que si bé condemna el mal ús de la riquesa també reconeix la legitimitat de la possessió privada de béns, sempre dins un marc de fraternitat i caritat cristiana. Per tot això, *es evidente que esos postulados del cristianismo son diametralmente opuestos a los del marxismo, por lo cual no es de extrañar que la Iglesia, depositaria e intérprete de la doctrina de Cristo se haya visto obligada a lanzar sus condenaciones y hasta el anatema de la excomunión contra los que profesan las doctrinas marxistas.*³⁵

EL CORPORATIVISME COM A "TERCERA VIA"

En el volum cinquè del seu *Curso de Cuestiones Sociales*, Bartomeu Quetglas afronta per primera vegada el tema del corporativisme. Un cop conegudes les seves discrepàncies, com a bon teòric catòlic, amb els postulats liberals i marxistes, Quetglas ens defineix la corporació com "un cos públic, intermig entre les empreses privades i l'Estat, que té al seu càrrec la gerència del bé comú en el si d'una professió". L'autor ens aclara tot seguit que la corporació es diferencia d'altres associacions que també persegueixen el bé comú dels seus membres pel seu caràcter obligatori, amb una obligatorietat semblant a la d'un municipi.³⁶

La relació existent entre les corporacions i l'Estat, ben igual de com succeeix amb tots els altres cossos intermitjos entre l'individu i l'Estat, és una relació de subordinació per part de la corporació davant l'Estat, el qual posseeix la potestat de controlar i homologar els actes de l'autoritat corporativa. En el pensament de Quetglas, i en concordància amb la doctrina que al respecte havien elaborat els Papes, la intervenció de l'Estat en els afers interns de la corporació ha de reduir-se al mínim. Tot i reconèixer que la corporació rep llur investidura legal i llurs poders jurídics necessaris per al compliment dels seus fins directament de l'Estat, aquest últim no ha d'intervenir de forma exagerada en la vida social, donant, en conseqüència, un ample marge de maniobrabilitat autònoma a la corporació.³⁷

En els següents epígrafs del seu *Curs*, Bartomeu Quetgals se'ns mostra com un fervent entusiasta dels règims corporatius. Seguint la definició que la Unió de Friburg de 1884 donà d'aquest model d'Estat, Quetglas defineix el règim corporatiu com el "*modo de organización social que tiene por base la agrupación de hombres según la comunidad de sus*

34 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo I:* 31-32.

35 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo I:* 54.

36 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo V: La propiedad.- Asociaciones profesionales. Técnica de apostolado social. Guiones para conferencias sociales*, Palma, 1959, 60.

37 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo V:* 61-62.

*intereses naturales y de sus funciones sociales y por coronamiento necesario la representación pública y distinta de sus diferentes organismos”.*³⁸

Per al sociòleg mallorquí el corporativisme és la forma política que s'avé millor amb la doctrina cristiana:

La doctrina corporativa es de abolengo cristiano. Sociólogos católicos fueron los que en pleno apogeo del liberalismo se declararon en contra del individualismo y abogaron por el solidarismo corporativo. Entre ellos destaca Carlos Humberto de la Tour du Pin-Chambly (1834–1924), autor de Vers un ordre social chretien.

León XIII, en la Rerum Novarum, no habla de las corporaciones propiamente dichas. Mas Pío XI, en la Cuadragésimo Anno, enseña que una de las bases sobre las que deberá edificarse el nuevo Estado la constituyen las corporaciones profesionales, que son designadas en la Encíclica con el nombre de “profesión” o “corporación”; y otras veces con el de “órdenes” o “clases” (Q. A., 36).

*En la Encíclica Divini Redemptoris consigna explícitamente el mismo Pontífice que “debe restaurarse la verdadera prosperidad según los principios de un sano corporativismo” (D. R., 32).*³⁹

Bartomeu Quetglas reconeix que el pla ideal del corporativisme catòlic, tal i com ell el descriu en la seva obra, no ha tingut encara aplicació pràctica en cap país del món. Malgrat això, destaca els assajos realitzats durant el segle XX en diversos Estats, experiments que han donat resultats més o menys satisfactoris segons els casos. En concret, cita els experiments espanyol, austriac, portuguès, alemany i italià. De l'intent corporativista de la Dictadura del general Miguel Primo de Rivera, Quetglas en destaca la seva voluntat de formar una “organització corporativa nacional”, formada a partir dels “comitès paritaris”, però immediatament es lamenta de què el projecte no hagués donat els resultats desitjats. En quant al model corporativista implantat a la Itàlia de Mussolini, Quetglas critica el seu excessiu totalitarisme com a element perturbador de la volguda harmonia social. Recolzant-se en la postura mantinguda per Pius XI en l'Encíclica *Quadragésimo Anno*, Quetglas assenyala dos èxits del corporativisme feixista: la repressió de les organitzacions i dels intents socialistes; i l'acció moderadora d'una magistratura especial, a la qual se li assignava la tasca de resoldre les controvèrsies entre obrers i empresaris. Emperò, a ulls de Pius XI, el corporativisme feixista tenia tres grans inconvenients: una intervenció excessiva de l'Estat; el marcat caràcter burocràtic de les corporacions; i, en definitiva, que les corporacions estiguessin al servei d'un partit polític.⁴⁰

En quant a l'experiència corporativa de l'Estat franquista, el sociòleg mallorquí centra la seva atenció en el sindicalisme vertical, que, reproduint la Declaració XIII del *Fuero del Trabajo*, el defineix com “una corporació de dret públic que es constitueix en un Organisme unitari de tots els elements que consagren les seves activitat al compliment del procés econòmic dins d'un determinat servei o branca de la producció, ordenat jeràrquicament sota la direcció de l'Estat”. L'element definidor del Sindicat vertical i que l'aparta del sindicalisme

38 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo V*: 62.

39 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo V*: 63–64.

40 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo V*: 64. Bartomeu Quetglas calla, emperò, la dura condemna que Pius XI féu del feixisme en la seva Encíclica *Non abbiamo bisogno* (1931).

tradicional estriba en què no admet associacions intemíctges entre ell i les empreses, allotjant d'aquesta manera en el seu si tant la fase sindical com la fase corporativa.⁴¹

Vint anys abans de la publicació del seu Curs, i en un context polític i social molt diferent, marcat per la recent conflagració bèl·lica, Bartomeu Quetglas extrapolà les seves concepcions corporatives del camp de la sociologia al terreny de la història. Interessat pels aspectes socials i laborals, la institució mallorquina que més li va cridar l'atenció i el mogué cap a la investigació històrica varen ser els gremis. I el resultat fou el llibre *Los gremios de Mallorca. Siglos XIII al XIX*, publicat per primera vegada el 1939.⁴² En anys següents Quetglas continuaria estudiant la institució gremial, donant lloc a monografies locals sobre els gremis de Felanitx (el seu poble natal) i Inca. Si bé les aportacions de Quetglas a la historiografia en aquest sentit són molt notables, no es pot dir que adoptàs una postura neutra. En els seus escrits es destil·la d'una manera gens dissimulada la doctrina social catòlica. De fet, *Los Gremios de Mallorca* comença amb una cita de la *Rerum Novarum*, que diu així: *Molts anys duraren entre els nostres majors els beneficis que resultaven dels gremis d'artesans. Els quals, de fet en veritat, no sols foren excel·lentment profitosos als artesans, sinó a les arts mateixes, donant-los l'augment i esplendor de què són testimoni moltíssims documents. Com aquest el nostre segle és més culte, els seus costums són distints, i majors les exigències de la vida quotidiana, precis és que els tals gremis o associacions d'obrers s'acomodin a les necessitats del temps present.*⁴³

La ideologia corporativista, que està tènuelement present al llarg de tot l'estudi, es palesa de forma clara i evident als Apèndixs I i II.⁴⁴ El primer d'aquests apèndixs, que porta per títol *Abolición de los Gremios por el liberalismo*, analitza la manera amb la qual el liberalisme econòmic, fonamentat en l'individualisme i la lliure competència, anà destruint la institució gremial. Tot i reconèixer que els gremis no s'havien sabut adaptar a les noves realitats sorgides arran la Revolució Industrial, Bartomeu Quetglas arremet, tanmateix, contra els governants que, "portats per l'ambient liberal que s'estenia per tot arreu, optaren per la fórmula més simplista, o sigui, per la destrucció dels gremis". França, el bressol de la fisiocràcia, fou el primer país en consumir l'atac legal contra les comunitats d'artesans. I la llei Chapelier, de 15 de juny de 1791, en nom de la llibertat, prohibí tota casta de corporacions entre ciutadans del mateix estat i professió.⁴⁵

La lliure concurrència propugnada pel liberalisme era, segons paraules de mossèn Quetglas, *una enorme calamitat engendradora de gravíssims desordres. Com a conseqüència de l'esperit materialista que informava el liberalisme econòmic, el treball va ser considerat una simple mercaderia sotmesa a la brutal llei de l'oferta i la demanda, i l'obrer com una màquina, millor dit, pitjor que una màquina, ja que les màquines se'ls atén amb cura pel que costen les reparacions. I afegeix: La inutilització, en cambio, de un obrero tenía absolutamente sin cuidado a los representantes del capital.*⁴⁶ *Efectivamente; al liberalismo le importaba un comino la conservación y bienestar de los obreros.*⁴⁷ En el plànol social, les polítiques liberals comportaven el naixement d'una nova classe: el proletariat. Quetglas

41 Bartolomé QUETGLAS GAYÀ: *Curso de cuestiones sociales. Tomo V*: 72-73.

42 Bartomeu QUETGLAS GAYÀ: *Los gremios de Mallorca. Siglos XIII al XIX*, Sa Nostra, Palma, 1980 (1ª ed. 1939).

43 Bartomeu QUETGLAS GAYÀ: *Los gremios de Mallorca. XIII*.

44 Per a Joan FULLANA JUAN: "Entre la història i la sociologia: *Los gremios de Mallorca* de Bartolomé Quetglas Gayà", 261, *els Apèndixs I i II són les parts del llibre que, vistes amb òptica històrica, més malparades en surten, potser pel seu caràcter circumstancial, i que contrasten amb la qualitat mitjana de les parts Sintètica i Analítica*.

45 Bartomeu QUETGLAS GAYÀ: *Los gremios de Mallorca*, 253.

46 Bartomeu QUETGLAS GAYÀ: *Los gremios de Mallorca*, 257.

47 Bartomeu QUETGLAS GAYÀ: *Los gremios de Mallorca*, 258.

troba moltes similituds entre el proletariat i els esclaus del món clàssic. Els elements que caracteritzaven el proletariat eren, segons el model de Quetglas, tres: 1r. El fet de no posseir res com a propi i de no comptar amb altres mitjans de vida que el fruit del treball. 2n. El fet de constituir una massa subjecta a les mateixes condicions. 3r. La incertumbre del viure, o sigui, la inseguretats en relació amb els riscos de la vida. Des del punt de vista moral, la proletarització es caracteritza per una pèrdua de dignitat. *El proletario es un ser inferior moral, social y económicamente.*⁴⁸

La burguesía liberal, lo único que intentaba en sus negocios era obtener buenos dividendos y buenas ganancias. ¿Qué para ello era preciso aumentar la jornada?: Pues la jornada se aumentaba hasta el límite que permitía la elasticidad de la naturaleza humana. ¿Convenía que se sacase el máximo provecho de la máquina aunque fuese a costa del trabajador? Pues se trabajaba de día y de noche, incluso los domingos y días festivos. ¿Qué la mano de obra de mujeres y niños era más barata que la de los hombres? Pues se utilizaron también sus brazos, aunque fuese en menoscabo del sexo débil y de la tierna edad infantil.

Mientras tanto, los estadistas y políticos fieles a los absurdos dictados de la escuela clásica estaban mano sobre mano sin amparar al obrero, que, por ser más débil, estaban obligados a amparar.

*Bien entrado ya el siglo XX, decía aun nuestro famoso diputado Romero Robledo en el Congreso Español: Ante las relaciones de patronos y obreros ¿qué facultades tiene el Estado? Y respondía él mismo: –Ninguna, absolutamente ninguna.*⁴⁹

Si en la seva diagnosi dels problemes socials generats pel capitalisme, mossèn Quetglas sembla obrir ponts cap al marxisme, aquesta suposició es trenca amb les solucions que ell aporta i que són radicalment distintes de les proposades de Marx. Quetglas considera igualment funests tant el liberalisme com el comunisme i és de l'opinió que la solució a aquests problemes ha de venir tornant la mirada a les antigues organitzacions gremials "que durant varis segles llauraren la felicitat i el benestar del poble espanyol". Conscient, no obstant, de què, després de tants de canvis en els dos darrers segles, seria una bogeria i un absurd pretendre ressuscitar intactes les institucions medievals, Quetglas es decanta per adaptar les directrius gremials a la realitat social dels nous temps, conservant l'essencial dels col·legis medievals, és a dir, llur esperit i els principis bàsics que els serviren de fonament.⁵⁰

Aquests principis rectors que mossèn Quetglas recupera de l'ordinament gremial són bàsicament la Unitat, la Totalitat i la Jerarquia, exactament els mateixos principis que hom també troba al *Fuero del Trabajo*. Unitat vol dir que no s'admet cap altre organisme exterior fora del sindicat vertical; amb la Totalitat hom aconsegueix reunir tots els productors –concepte aquest que inclou els treballadors, els patrons i els tècnics– d'una mateixa branca, sense que cap ni un s'eximeixi de la seva jurisdicció; finalment, la Jerarquia implica que tots els productors hauran de dependre de l'autoritat professional, amb l'obligació d'acatar quantes disposicions es dictin per afavorir el bé comú de la professió.⁵¹

48 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 259.

49 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 261.

50 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 265–266.

51 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 267.

Lo justo, lo equitativo, lo razonable para unos y otros es que la economía, la profesión, el trabajo esté "ordenados", "regularizados", "reglamentados", "disciplinados" de una manera efectiva y eficaz por la profesión, organizada como persona jurídica, y con jurisdicción sobre todos y cada uno de los individuos afectos a la misma. (...)

No cabe duda alguna que orientándose la Organización Nacional-Sindicalista en esa directriz gremial, acabará con los resabios del liberalismo y marxismo y ordenará, o sea, pondrá orden en la producción, afianzando de esta manera la paz y armonía de la Patria.⁵²

Bartomeu Quetglas compara la institució corporativa a un exèrcit en campanya, que li cal l'ordre i la jerarquia per ser quelcom més que una simple guarda d'ovelles desorganitzada. Dins l'ordre corporatiu, els sindicats han de tenir esperit de col·laboració lleial i sincera. Han de defensar els interessos professionals, però sempre tenint en compte el bé comú de la professió. No hi poden haver, doncs, dins del règim corporatiu, ni sindicats patronals imbuïts de principis liberals, ni sindicats obrers animats per l'esperit de lluita de classes. Uns i altres s'han d'enquadrar en el bé comú nacional. El nostre sociòleg reconeix que una pau social es podria aconseguir d'una forma més sòlida si la riquesa fos distribuïda de forma més equitativa i, per tant, no existissin les classes socials. D'aquesta manera s'eliminarà qualsevol residu de lluita de classes. Però fins que aquest objectiu no s'assoleixi definitivament el sistema corporativista del sindicat vertical se li presenta com la millor alternativa per assegurar la col·laboració entre obrers i empresaris: *El Fuero del Trabajo, recogiendo una directriz gremial, apunta un nuevo tipo de organización, que bajo la dirección del Estado suprimirá la lucha de clases y transformará el horizontalismo liberal opresor en un verticalismo humano digno e ideal.*⁵³

Apart de la Unitat, la Totalitat i la Jerarquia, mossèn Quetglas veu en el passat gremial altres aspectes positius de cara a la formació d'un nou ordre social. Quetglas destaca dels gremis el seu sistema de formació professional i, paral·lelament, assenyala la voluntat de l'Estat Nou franquista d'establir escoles professionals d'aprenentatge, que preparin els futurs obrers i menestrals per exercir la professió de conformitat amb les últimes innovacions de la tècnica i que també permetin conservar el prestigi del seu ofici en el si de l'organització professional.⁵⁴ Una altra característica gremial que mossèn Quetglas aplaudeix és la prohibició de la concurrència, amb la qual s'evitaven *acaparamientos y monopolios injustos que hubiesen perjudicado a los restantes miembros de la profesión*. De la mateixa forma ens recorda que a la Base XI. 5º del *Fuero del Trabajo* s'exhorta l'Estat perquè impedeixi tot tipus de competència deslleial.⁵⁵

La solidaritat entre els membres de la corporació és una altra característica gremial que Quetglas vol extrapolar al seu temps present: *Realizada también en nuestros días, será principio vital de la unión y de la verdadera fraternidad, que debe reinar entre todos los productores de una misma rama.*⁵⁶ Aquests principis rectors de la pràctica gremial permetien que els menestrals medievals tinguessin una capacitat adquisitiva i un nivell de vida comparativament molt superior al dels obrers del segle XX.⁵⁷

52 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 269.

53 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 271-273.

54 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 274.

55 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 274-275.

56 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 276.

57 Bartomeu QUETGLAS GAYÁ: *Los gremios de Mallorca*, 277.

A més, l'agrupació corporativa de totes les forces que intervenen en el procés de producció permet l'establiment d'institucions socials, a través de les quals hom podria fer un repartiment més equitatiu dels guanys. Quetglas observa com els gremis eren veritables entitats de previsió a base de mutualitats:

*Todos ellos tenían implantados los seguros de enfermedad e invalidez, el de accidentes de trabajo, el dotal, el de impedimento de trabajar por detención, el de rescate y otros. En una palabra: el llamado en nuestros días seguro total o integral era practicado, si no de una manera científica, al menos de hecho, por las antiguas corporaciones medioevales.*⁵⁸

Analitzant la visió que Quetglas ens dóna dels gremis, Joan Fullana ha arribat a la conclusió de què el sociòleg felanitxer és acrític. Quetglas només veu els aspectes més positius del gremialisme i gairebé mai no es refereix als conflictes que existien tant entre els gremis com en el si de les mateixes corporacions. Joan Fullana conclou que Quetglas descriu quasi idíl·licament les relacions de tipus vertical dins aquella societat.⁵⁹ És evident que quan abordà l'estudi dels gremis de Mallorca, Bartomeu Quetglas estava en excés mediatitzat per la doctrina corporativista catòlica i que es limità a extreure del passat aquelles dades que donaven suport a les seves concepcions polítiques i socials, desestimant aquelles informacions que posaven en qüestió els seus postulats. Amb tot, el pensament de Quetglas representa un dels màxims exponents de la doctrina corporativista que va ser adoptada –nominalment, si més no– pel règim de Franco.

58 Bartomeu QUETGLAS GAYÀ: *Los gremios de Mallorca*, 277–278.

59 Joan FULLANA JUAN: "Entre la història i la sociologia: *Los gremios de Mallorca* de Bartolomé Quetglas Gayà", 261.

RESUM

El corporativisme catòlic, que hom pot trobar sobretot a les Encíclics *Rerum Novarum* i *Quadragesimo Anno*, està present en el pensament i en l'obra de mossèn Bartomeu Quetglas Gayà, tal i com es desprèn de la lectura de les seves obres sociològiques, històriques i periodístiques.

ABSTRACT

The catholic corporativism, that can be found specially in the Encyclics *Rerum Novarum* and *Quadragesimo Anno*, is present in the thinking and the work of priest Bartomeu Quetglas Gayà, as it can be read in his sociologic, historical and journalistic works.